

**Narkotikus besišvirkščiantiems žmonėms skirtų ŽIV
prevencijos projektų kokybės užtikrinimo priemonė
PIQA 0.6
Naudotojo vadovas**

Quality Action
Improving **HIV** Prevention in Europe

Informacija apie leidinį

Antraštė

PIQA 0.6 Naudotojo vadovas

Autoriai:

Annemiek Dorgelo, Olandijos sveikatos priežiūros gerinimo ir sveikatingumo skatinimo institutas, CBO

Kor Blom, SOA AIDS Nederland

Bendradarbiavo:

Viveca Urwitz, Švedų Ligų kontrolės institutas

Dėkojame:

PIQA yra pagrįsta „Sveikatos skatinimo poveikio valdymo priemonė Preffi 2.0“.

Šios priemonės savininkas, CBO, suteikė leidimą „Quality Action“ programai naudotis „Preffi 2.0“ rengiant PIQA priemonę .

Paskelbimo data: 2014 m. kovas

Finansavo: PIQA yra „Quality Action“ (Bendrieji veiksmai gerinant ŽIV prevencijos kokybę Europoje) padalinys, kuris gavo finansavimą iš Europos Sąjungos pagal Sveikatos programą.

Autorinės teisės: „Quality Action“ , 2014m.

Turinys

1. ĮVADAS	3
1.1 KAS YRA PIQA	3
1.2 KODĖL REIKALINGA NAUJA PRIEMONĖ?	3
1.3 KOKIUS PROJEKTUS GALIMA PATOBULINTI NAUDOJANT PIQA?	5
1.4 KAM SKIRTAS PIQA?	5
1.5 KAM PIQA NESKIRTAS?	5
1.6 KOKIŲ REZULTATŲ GALIMA TIKĖTIS IŠ PIQA?	5
1.7 KAS GALI ATLIKTI KOKYBĖS VERTINIMĄ?	6
1.8 KOKIE YRA DALYVAVIMO VERTINANT KOKYBĘ PRIVALUMAI?	6
1.9 KOKS PIQA PAGRINDAS IR TURINYS?	7
2. NURODYMAI	8
2.1 KIEK LAIKO JUMS PRIREIKS?	8
2.2 PRIEŠ TAIKANT PRIEMONĘ	9
2.3 PRIEMONĖS TAIKYMAS	9
2.4 PANAUDOJUS PRIEMONĘ	11
3. PAAIŠKINIMAI IR INFORMACIJA RBADUOLYJE	12
3.1 PROBLEMŲ ANALIZĖ	12
3.2 LEMIAMI VEIKSNIAI	14
3.3 TIKSLAI	15
3.4 TIKSLINĖ GRUPĖ	16
3.5 INTERVENCIJOS PLĖTRA	17
3.6 ĮGYVENDINIMAS	19
3.7 VERTINIMAS	20
3.8 APLINKOS VEIKSNIAI	22
4. PAGRINDINĖ INFORMACIJA	23
4.1 MODELIS, KURIUO GRINDŽIAMA PIQA	23
4.2 PLAČIAU APIE PREFFI 2.0	24
4.3 PLATESNĖ PARAMA	24

1. ĮVADAS

1.1 KAS YRA PIQA

PIQA yra narkotikus besišvirkščiantiems žmonėms (NBŽ) skirtų ŽIV prevencijos projektų kokybės užtikrinimo priemonė

Santrumpos PIQA reikšmė: PI = narkotikus besišvirkščiantys žmonės + QA= Kokybės užtikrinimas

Šiame naudotojo vadove vartojamos sąvokos:

NBŽ = narkotikus besišvirkščiantys žmonės

Projektas = laikina iniciatyva, siekianti konkrečių iš anksto apibrėžtų rezultatų esamomis sąlygomis

Programa = projektų ir priemonių rinkinys, kuriuo koordinuotomis pastangomis siekiama plačių, strateginių ir dažnai ilgalaikių tikslų

Mėlynai pabrauktas tekstas leidžia gauti informaciją internete, spustelėjus Ctrl +

1.2 KODĖL REIKALINGA NAUJA PRIEMONĖ?

Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro (ECDC) ir Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (ENNSC) gairės nustato septynias [svarbiausias rekomenduojamas infekcinių ligų prevencijos ir kontrolės tarp švirkščiamuosius narkotikus vartojančių žmonių intervencijas](#). Šios intervencijos, grindžiamos tvirčiausiais šiuo metu turimais įrodymais, ekspertų nuomone ir geriausia ES/EEE praktika:

- aprūpinimas švirkštimosi priemonėmis;
- vakcinacija;
- gydymas nuo priklausomybės narkotikams;
- savanoriškas tikrinimasis ir konsultavimasis;
- infekcinių ligų gydymas;
- sveikatingumo skatinimas;
- tikslinis paslaugų teikimas.

Sveikatingumo skatinimas pats savaime yra viena svarbiausių intervencijų, maža to, kaip sako

---

ekspertai, jis vaidina labai svarbų vaidmenį įgyvendinant kitas šešias intervencijas.

- Kitoms šešioms intervencijoms skirtos specialios rekomendacijos ir techninės gairės jau parengtos (žiūrėti [ECDC/EMCDDA gairių 42 psl.](#));
- Narkotikų vartojimo, gydymo ir žalos mažinimo programos, standartai ir praktinės gairės taip pat parengtos (žiūrėti [EMCDDA Geriausios praktikos portalas](#)).

Darbas susijęs su specialių gairių dėl ŽIV prevencijos ir sveikatingumo skatinimo tarp NBŽ kokybės rengimu dar nėra baigtas. Štai kodėl atsirado poreikis parengti naują priemonę - PIQA - kaip vieną „Quality Action“ (Bendrųjų veiksmų gerinant ŽIV prevenciją Europoje) elementų.

ECDC, EMCDDA ir Koreliacijos tinklas (Europos socialinės įtraukties ir sveikatos tinklas), organizacijos, kurios prisidėjo prie priemonės rengimo, jau pritarė PIQA ir patvirtino, kad ši priemonė turi potencialą pagerinti ŽIV prevencijos tarp NBŽ Europoje.

1.3 KOKIUS PROJEKTUS GALIMA PATOBULINTI NAUDOJANT PIQA?

PIQA galima naudoti projektuose, susijusiuose su:

- ŽIV prevencija tarp NBŽ;
- LPI, hepatitų, TB ir kitų infekcijų prevencija tarp NBŽ;
- kitais su NBŽ sveikatingumo skatinimu susijusiais klausimais (pvz., gerovė ir socialinis dalyvavimas).

1.4 KAM SKIRTAS PIQA?

PIQA gali bendrai naudotis:

- praktikai, t.y. projektų įgyvendintojai;
- projektų koordinatoriai, projektų vadovai ir vadybininkai;
- tikslinių grupių nariai, turintys specialias žinias ar bendravimo su NBŽ patirtį.

1.5 KAM PIQA NESKIRTAS?

Ši priemonė nėra skirta tokiems suinteresuotiesiems subjektams, kaip vyriausybės ar rėmėjai, atlikti patikrą, matuoti ar vertinti projektus ar mokslinius tyrimus dėl projektų veiksmingumo, nes jis nėra sukurtas šiems tikslams.

Ši priemonė taip pat nėra skirta programų kokybės vertinimui/kokybės užtikrinimui, nors naudoti atskiriems projektams, sudarantiems vieną programą, yra įmanoma.

1.6 KOKIŲ REZULTATŲ GALIMA TIKĖTIS IŠ PIQA?

PIQA priemonė padės jums užtikrinti ir įvertinti prevencijos ir sveikatingumo skatinimo projektų, skirtų NBŽ kokybę.

Atsakymai į priemonėje pateikiamus klausimus suteiks:

- išvalgę dėl veiksnių, užtikrinančių prevencijos ir sveikatingumo skatinimo veiksmingumą;
- atsakymus apie jūsų projekto stipriąsias ir silpnąsias puses;
- apibendrintą informaciją apie tai, ką reikėtų patobulinti ir kokie turėtų būti tolesni jūsų veiklos prioritetai.

Šią informaciją galima panaudoti:

- priimant pagrįstus sprendimus dėl projekto;
- pristatant stipriąsias projekto puses;
- koreguojant projektą dėl geresnių rezultatų;
- norint aiškiai nustatyti, kokių priemonių imtis, kad būtų pasiekti geresni rezultatai.

1.7 KAS GALI ATLIKTI KOKYBĖS VERTINIMĄ?

PIQA priemonė yra įsivertinimo priemonė. Tai reiškia, kad labiausiai įsitraukusiems į projektą žmonėms tenka svarbiausias vaidmuo vertinant jo kokybę. Tačiau įsivertinimą atlikti galima keliais būdais:

- Jūs galite pats užpildyti vertinimo formą. Tai padės jums nustatyti projekto silpnąsias ir stipriąsias puses. Tai visai geras variantas, jei esate ankstyvame projekto plano rengimo etape. Bet jūs negalėsite pasinaudoti žmonių, kurių dalyvavimas gali būti naudingas tobulinant projekto planą, pastabomis.
- Galima surengti grupės pasitarimą, kurio metu dalyviai pasitarę atsakytų į klausimus drauge. Tai leistų plačiau pažvelgti į projekto kokybės problemą ir paskatintų dalyvius labiau įsitraukti ir remti projektą. Grupės pasitarime turėtų dalyvauti mažiausiai 12 žmonių. Jei grupė didesnė, patartina padalinti ją į smulkesnes grupes ir vėliau visiems drauge susitikti – aptarti ir palyginti rezultatus. Šiuo atveju būtina pasitelkti tarpininką.
- Jūs galite paprašyti keletą projektui svarbių žmonių ar gerai su projektu susipažinusių suinteresuotųjų subjektų užpildyti įvertinimo formą savarankiškai ir vėliau susitikę palyginti įvertinimus ir aptarti gautus rezultatus. Tam būtina, kad visi dalyviai susipažintų su šia priemone. Tačiau šis variantas padės drauge suformuoti nuomonę apie projekto kokybę, taip pat paskatins dalyvius labiau į jį įsitraukti ir remti.

1.8 KOKIE YRA DALYVAVIMO VERTINANT KOKYBĘ PRIVALUMAI?

Dalyvavimas padarys kokybės vertinimą veiksmingesnį. Dalyvaujant kokybės vertinime:

- dalijamasi žiniomis, patirtimi, drauge mokomasi;
- atsiranda bendras supratimas, kalba ir vizija ;

- suinteresuotieji subjektai ir tikslinė grupė skatinama labiau įsitraukti, remti ir prisidėti prie projekto ;
- daroma investicija į būsimą bendradarbiavimą, gerinantį projekto ilgalaikes perspektyvas.

Atsakant į klausimus kartu su suinteresuotosiomis šalimis ir tikslinės grupės privalumai:

- bendras mokymasis ir sprendimų priėmimas;
- didesnis suinteresuotųjų subjektų ir tikslinės grupės įsitraukimas į projektą;
- stipresnė parama projektui;
- didesnės galimybės, kad darbas bus tęsiamas ir pasibaigus projekto vykdymo terminui.

Įvertinimą gali inicijuoti bet kuris iš toliau išvardintų svarbių projektui asmenų:

- projekto vadovas, grupės nariai ar vadovybė;
- suinteresuotieji subjektai;
- tikslinės grupės atstovai.

Priklausomai nuo to, kas imasi iniciatyvos, labai svarbu įsitikinti, kad į kitų dalyvių požiūrį taip pat buvo atsižvelgta. Jei kokybės vertinime nedalyvauja tikslinė grupė, jis dažnai esti mažiau sėkmingas.

Egzistuoja keletas praktinių metodų, kurie padeda skatinti dalyvavimą. Daugiau praktinės informacijos apie šių metodų taikymą žiūrėkite [Dalyvavimo kokybės gerinimo priemonėje](#).

1.9 KOKS PIQA PAGRINDAS IR TURINYS?

PIQA priemonė yra pagrįsta Olandijos sveikatingumo skatinimo poveikio valdymo priemone „Preffi 2.0“. Jos pagrindiniai principai:

- Sisteminiis požiūris: jis apima nuoseklų, paetapį ėjimą į tikslą. Tai logiškas procesas: prieš žengiant žingsnį, priimamas tam tikras sprendimas. Sveikatingumo skatinimo planavimo procesas apima šiuos etapus:
- problemų analizę;
- lemiamų veiksmų analizę;
- intervencijos rengimą;
- įgyvendinimą;
- vertinimą;
- aplinkos sąlygas: visuomenės sveikatingumo skatinimo srityje egzistuoja tam tikras neatitikimas tarp turinio (to, ką norite pasiekti su savo projektu) ir konteksto (to, kas realiai pasiekama). Svarbios sąlygos:

- rėmimas ir įsitraukimas į projektą;
- projekto rengėjų ir vykdytojų pajėgumai;
- projekto vadovo lyderystė;
- proceso cikliškumas: sveikatingumo skatinimo projektų įgyvendinimas paprastai yra ne linijinis, o daug sudėtingesnis, cikliškas procesas. Sprendimai, padaryti tam tikrame projekto etape, gali priversti vykdytojus sugrįžti prie tų sprendimų, kurie buvo padaryti anksčiau, ir juos peržiūrėti. Vykdytojams gali tekti įvertinti priimtus ir praktiškai įgyvendintus sprendimus, o tai, savo ruožtu, gali paskatinti atlikti pakeitimus projekte.

Čia pateikiamų su veiksmingu sveikatingumo skatinimu susijusių branduolių pagrindas yra įrodymai, gauti atliekant mokslinius tyrimus, praktinė patirtis ir elementari logika. Šiuos branduolius rasite vertinimo formoje:

1. problemų analizė;
2. lemtingi veiksniai;
3. tikslai;
4. tikslinė grupė;
5. intervencijos rengimas;
6. įgyvendinimas;
7. vertinimas;
8. aplinkos veiksniai.

Kiekviename branduolyje klausimo forma nurodomi atitinkami kriterijai.

Pirmiausia būtina apsvarstyti turinio branduolius. Tai branduoliai, būtini norint susidaryti vaizdą apie tai, kas norima pasiekti vykdant projektą. Po to galima pereiti prie klausimo, ar egzistuoja reikalingos aplinkos sąlygos. Apsvarsčius aplinkos sąlygų klausimą, labai svarbu dar kartą pagalvoti, ar projekto tikslai vis dar įgyvendinami. Jei ne, jums reikės atitinkamai adaptuoti tikslus ir/arba paanalizuoti, kaip pagerinti aplinkos sąlygas.

Pagrindinė informacija apie „Preffi“ ir kontaktinius asmenis pateikiama šio 4 vadovo Skirsnyje.

2. NURODYMAI

2.1 KIEK LAIKO JUMS PRIREIKS?

Pirmą kartą taikydami PIQA priemonę užtruksite 4 - 8 valandas. Kiek laiko jums prireiks, priklauso nuo jūsų žinių ir patirties prevencijos ir sveikatingumo skatinimo srityje. Pirmą kartą jums reikės perskaityti klausimus vertinimo formoje, paieškoti informacijos, patikrinti nuorodas ir pateikti atsakymus.

2.2 PRIEŠ TAIKANT PRIEMONĘ

Projekto aprašymas

Kokybės vertinimo išėties taškas yra projekto planas ar aprašas. Projekte numatytos priemonės turėtų būti vykdomos pagal projekto planą. Kokybiškas projekto planas suteikia išvalgų dėl visų sėkmingam projektui reikalingų komponentų ir užtikrina, kad svarbiausi projekto komponentai nebūtų pamiršti. Su PIQA galite įvertinti, ar visi komponentai, reikalingi sėkmingai įgyvendinti projektą, yra įtraukti į jūsų projekto planą.

Kartais būtina imtis skubių veiksmų, todėl nelieka laiko parengti projekto planą. Tačiau jei tam tikri veiksmai jau yra vykdomi, labai svarbu parengti planą ir juo vadovautis. Taip pat svarbu planus dokumentuoti, kad juos galėtų suprasti ir naudotis nauji darbuotojai ir kiti suinteresuotieji subjektai.

Sprendimo, kaip atlikti kokybės vertinimą, priėmimas ir patvirtinimo gavimas

- Nuspręskite, kaip atlikti vertinimą, kas turėtų jį atlikti, kaip jį organizuoti ir kas bus atsakingas už vertinimo organizavimą.
- Jei jūs ne projekto vadovas, įsitikinkite, kad turite pritarimą ar patvirtinimą atlikti kokybės vertinimą iš už projektą atsakingos organizacijos ar bent asmens, kuris priima su projektu susijusius sprendimus. Tai padės užsitikrinti paramą ateityje gerinant projektą.

Atsakingas požiūris į dokumentaciją

- Įsitikinkite, kad turite visą projekto dokumentaciją.
- Nustatykite tvarką, užtikrinančią, kad kokybės vertinimo procesas ir rezultatai yra tinkamai dokumentuojami ir archyvuojami.

Atliekant vertinimą

- Jei neturite darbo prevencijos ir sveikatingumo skatinimo srityje patirties, pagalvokite, ar jums nevertėtų pasitelkti į pagalbą sveikatingumo skatinimo srities specialisto.
- Jei atliekate kokybės vertinimą per seminarus, pagalvokite, ar jums nevertėtų pasitelkti į pagalbą neutralaus tarpininko. Tarpininkas gali padėti vadovauti darbo procesui ir suteikti jums galimybę sutelkti dėmesį į turinį.

2.3 PRIEMONĖS TAIKYMAS

Pirmiausia įrašykite projekto pavadinimą, žmonių, kurie vertino projektą, vardus ir pavardes, datą, kada buvo atliktas vertinimas.

Kiekvieno klausimo vertinimas

- Nuomonę dėl savo projekto (stiprus, vidutinis ar silpnas) galite nurodyti atitinkame klausime, nuspalvindami langelį žaliai (stiprus), oranžine spalva (vidutinis) ir raudonai (silpnas).
- Jei jūs nesuprantate kurios nors klausimo dalies, žiūrėkite paaiškinimų šio vadovo 3 skyriuje.
- Jei jūs neturite informacijos, reikalingos atsakyti į klausimus, nuorodų į informaciją ir pavyzdžių žiūrėkite šio vadovo 3 skyriuje.
- Jei negalite įvertinti klausimo ar manote, kad jis nesvarbus, galite padėti varnelę atitinkame langelyje.

Bendras branduolio įvertinimas

- Jei įvertinote visus branduolio klausimus, galite įvertinti viso branduolio kokybę. Tai padaryti galite vertindami ar branduolio klausimai daugiausia yra stiprūs (žymėti žalius langelius), daugiausia vidutiniai (žymėti oranžinius langelius) arba daugiausia silpni (žymėti raudonus langelius).
- Vertindami visą branduolį nuspalvinkite langelį „Bendras įvertinimas“ žaliai (stiprus), oranžine spalva (vidutinis) arba raudonai (silpnas).

Branduolio įvertinimo paaiškinimas

- Šiame langelyje paaiškinkite savo vertinimą, t.y. kodėl manote, kad šio branduolio klausimas turėtų būti vertinamas kaip stiprus, vidutinis ar silpnas. Tai leis kitiems suprasti jūsų vertinimo logiką.

Pastabos dėl projekto tobulinimo

- Šiame langelyje nurodykite ne daugiau kaip penkis punktus, kaip patobulinti klausimus, kuriuos įvertinote kaip silpnus (raudona) ar vidutinius (oranžinė). Pradėkite nuo silpnai (raudona) vertinamų klausimų.

Veiklos prioritetų nustatymas

- Šiame langelyje nurodykite ir prioritetine tvarka išvardinkite tris veiksmus, patobulinsiančius projektą, atsižvelgdami į skubą, pajėgumus ir biudžetą. Peržiūrėkite visus jūsų nustatytus punktus kaip pagerinti projektą ir, visų pirma, nurodykite prioritetinius žingsnius, kurių reikėtų imtis artimiausiu metu.

Bendras projekto įvertinimas

- Jei jau įvertinote visus branduolius, galite įvertinti viso projekto kokybę.
- Perkelkite bendrą kiekvieno branduolio įvertinimą į šios priemonės 9 Dalį. Koks jums susidaro bendras išpūdis apie projektą? Ar projektą vertinote daugiausia kaip stiprų (daug žalių langelių), daugiausia kaip vidutinį (daug oranžinių langelių) ar daugiausia kaip silpną (daug raudonų langelių)?

- Nuspalvinkite projekto „Bendro įvertinimo“ langelių žaliai (stiprus), oranžine spalva (vidutinis) arba raudonai (silpnas).
- Pagrįskite savo bendrą įvertinimą atitinkamame langelyje.
- Nurodykite ne daugiau kaip penkis punktus, kaip pagerinti visą projektą atitinkamame langelyje.
- Prioritetine tvarka nurodykite tris punktus, kaip pagerinti visą projektą visumos, atsižvelgdami į skubą, terminus ir biudžetą, atitinkamame langelyje.

2.4 PANAUDOJUS PRIEMONĘ

Ką daryti, jei beveik visi ar didžioji dalis vertinimo rezultatų yra neigiami.

- Nepanikuokite. Pasidomėkite, ar jūsų kolega būtų davęs tokį patį įvertinimą.
- Prisipažinkite sau, kad idealus projektas neegzistuoja. Šis vertinimas parodo jums, kaip pasiekti, kad projektas būtų optimalus. Tai nuoseklus procesas, pradedamas žingsniais, kuriems teikiamas didžiausias prioritetas.
- Dažnai aplinkos veiksniai yra viena didžiausių kliūčių siekiant, kad visi projekto komponentai atitiktų aukščiausios kokybės reikalavimus. Štai kodėl jiems teikiama prioritetinga reikšmė. Kartais aplinkos veiksnių problemą tenka spręsti atskiru projektu. Jūsų projekto aplinkos sąlygų supratimas padeda išskirti prioritetingus veiksmus. Svarbu realistiškai vertinti galimybes koreguoti projektą. Visais atvejais svarbu parengti veiksmų planą tolesnei perspektyvai kaip argumentą, padėsiantį įtikinti atitinkamus suinteresuotuosius subjektus dėl būtinų veiksmų projektui gerinti.

Parenkite veiksmų planą

Norėdami pagerinti projektą, rengdami veiksmų planą naudokitės vertinimo rezultatais. Tarp galimų veiksmų plano klausimų, be kitų, galėtų būti ir šie:

- Kaip pagerinti projekto stiprybių pateikimą.
- Kaip įgyvendinti prioritetingus veiksmus, kurie pagerintų projektą.
- Kaip užsitikrinti priemones šiems veiksams įgyvendinti.

Darbuokimės drauge!

Įtraukite suinteresuotuosius subjektus ir tikslią grupę į veiksmų plano rengimą ir įgyvendinimą.

Supažindinkite su veiksmų planą suinteresuotus žmones, įskaitant tuos, kurie dalyvavo atliekant vertinimą. Atlikdami vertinimą daugelis iš jų aukojo savo laiką ir jėgas ir jiems bus įdomu sužinoti apie projekto pakeitimus, todėl svarbu jiems nuolat teikti informaciją. Prireikus, jie gali tapti geriausiaisiais jūsų projekto advokatais ir vykdytojais.

Pakartotinai atlikite vertinimą

Patartina vertinimą kartoti reguliariai. Tokiu būdu jūs nustatysite, ar tie komponentai, kuriuos vertinote kaip silpnus ar vidutinius, buvo gerinami ir ar pavyksta išlaikyti projekto stipriąsias puses.

3. PAAIŠKINIMAI IR INFORMACIJA RBADUOLYJE

Šis skyrius skirtas tiems, kurie nori įvertinti savo projekto kokybę, bet neturi sveikatingumo stiprinimo pagrindų. Branduolyje paaiškinimai pateikiami pagal aiškinamojo vadovo „Preffi 2.0“ (Peters et al, 2003m.) medžiagą, atnaujintą ir pritaikytą PIQA priemonei.

3.1 PROBLEMŲ ANALIZĖ

Branduolio aktualumas

Problema turi būti suvokiama kaip reikšminga: kuo rimčiau žiūrima į problemą, tuo rimtesnis yra pagrindas imtis atitinkamų žingsnių ją sprendžiant. Taigi problemų analizė gali suteikti racionalų pagrindą priimant sprendimą, kurias iš problemų būtina spręsti.

Terminų apibrėžtys

Problemos apibrėžtis

Aiški problemos apibrėžtis apima ir paaiškinimą, kas konkrečiai turi būti keičiama. Problemas galima analizuoti įvairiais lygiais, pavyzdžiui tokiais kaip(SAAN & de HAES, 2005):

- **gyvenimo kokybė:** somatinė, psichologinė, socialinė
- **žmogiškieji ar biologiniai veiksniai:** genetika, gyvybingumas
- **sveika gyvensena:** elgesys
- **socialinė sanglauda:** socialinė parama, socialiniai tinklai
- **ištekliai:** paslaugų prieinamumas
- **sveika aplinka:** fizinė ar socialinė

Sąsajos su kitomis socialinėmis problemomis

PSO apibrėžia sveikatą taip: sveikata yra visiškos fizinės, psichologinės ir socialinės gerovės būvis. Šiam būviui įtaką daro ne tik sveikatos būklė, bet ir socialinė padėtis. Problemos, kurios turi įtakos sveikatos būklei, turėtų būti aiškiai žinomos ir jums patiems, ir aplinkiniams. Ar tai sveikatos problema - ŽIV, hepatitas, ar socialinė problema - nedarbas, nusikalstamumas, nepakankamas aprūpinimas būstu? Tarp sveikatos ir socialinių problemų sąveika taip pat turėtų būti visiškai aiški (Koko et al, 2007 m.). Taigi, jums reikia apsibrėžti, į kurią problemą ar problemų grupę sutelks dėmesį jūsų projektas. Tai galėtų būti, pavyzdžiui, ŽIV ir/ar LPI, hepatitas, tuberkuliozė, kitos tarp NBŽ paplitusios infekcinės ligos, ir/arba kitos sveikatos priežiūros, socialinės problemos.

Pasekmės NBŽ ir visuomenei

Problema gali turėti pasekmių tiek atskiram žmogui, tiek ir plačiajai visuomenei. Žmogui pasekmės gali būti fizinės (liga, negalia, mirtis), psichologinės (depresija) ar socialinės (problemos, susijusios su šeima ar partneriu, darbine veikla, dalyvavimu visuomenės gyvenime). Plačiosios visuomenės lygmeniu pasekmės gali būti epidemiologinės (infekcinių ligų plitimas), socialinės (ribotas dalyvavimas darbinėje veikloje) arba paveikti sveikatos priežiūros sistemą (dažniau reikalingas gydymas).

Problema taip pat gali būti apibrėžiama ekonominių materialinių pasekmių atžvilgiu, pvz., problemos sukeliama ekonominė našta, išreikšta pinigais ar prekėmis, pavyzdžiui, išlaidomis slaugai, gydymui ir paramai.

Problema suvokiančio subjekto klausimas

Kas vienam atrodo kaip atskira problema, kitam gali atrodyti kaip didesnės problemos dalis. Todėl šis kriterijus apima tokius klausimus, kaip *ar* suinteresuotieji subjektai ir tikslinė grupė suvokia kažką kaip problemą, *kaip* jie suvokia problemą, *kodėl* (*kodėl ne*) ir *kokius* problemos aspektus jie išskiria.

Problemos sritis

Problemos atsiradimo klausimas – kokiuose pogrupiuose, kur ir kada – labai svarbus, nustatant rizikos grupes ir pasirenkant tinkamą intervencijos vietą ir laiką.

- Pogrupiai: išskirti į atskiras kategorijas, remiantis bendrosiomis demografinėmis charakteristikomis (amžius, lytis, išsilavinimas, pajamų grupė ir etninė kilmė).
- Geografinis pasiskirstymas: išskirti į atskiras kategorijas pagal regioną, sritį, miestą ir vietos lygmeniu pagal tam tikrą rajoną, vietovę ar gatvę, kur susirenka žmonės.
- Terminai: išskirti į atskiras kategorijas pagal tai, ar problema atsirado tam tikru metų laiku, tam tikrą mėnesį arba tam tikru paros metu.

Nuorodos:

[ECDC: Epidemiology of major infections among NBŽ in the EU/EEA](#) (A priede),

[EMCDDA: Šalys](#) (informacija pagal šalis dėl problemų su narkotikų vartojimu, jų pasekmes atsakomąsias priemones ir viešąsias išlaidas).

3.2 LEMIAMI VEIKSNIAI

Šio branduolio aktualumas

Norint išspręsti problemą, svarbu suprasti, kokie lemiami veiksniai (determinantai) turi jai teigiamos ar neigiamos įtakos. Pradėkite darbą sudarydami platų sąrašą šių veiksnių, kad neišleistumėte iš akių bet kokios galimos įtakos ir galėtumėte sutelkti visą dėmesį į svarbiausius veiksnius. Labiau tikėtina, kad sėkmingai išspręsite problemą, jeigu susitelksite į veiksnius, kurie yra ne tik svarbūs, bet ir nesunkiai koreguojami.

Terminų apibrėžtys

Lemiami veiksniai

Lemiami veiksniai – veiksniai, sukeltys problemą ar turintys lemiamą įtaką jos atsiradimui. Lemiami veiksniai gali būti skirstomi į:

- biologinius veiksnius: amžius, lytis, paveldimumas;
- individualius gyvenimo veiksnius: įpročiai, rizikingas elgesys, saugus elgesys;
- socialinius ir bendruomenės tinklus: šeima, draugai ir platesni socialiniai sluoksniai;
- gyvenimo ir darbo sąlygas: išsilavinimo, profesinio rengimo, darbo vietų, sveikatos ir socialinės gerovės tarnybų, būsto, viešojo transporto ir buitinių patogumų prieinamumas ir galimybės naudotis;
- bendrosios socialinės-ekonominės sąlygos: švietimo politika, ekonominė plėtra, migracijos tendencijos, politinis klimatas.

Lemiamų veiksnių poveikio stipris

Ši sąvoka reiškia lemiamų veiksnių suminę įtaką problemai. Tai rodo, ar lemiamas veiksnys yra vertas dėmesio. Iš veiksnių stipris turėtų būti grindžiami moksliniais įrodymais apie jų poveikį problemai, pavyzdžiui, duomenimis apie skurdo paplitimą ar sveiko maisto prieinamumą.

Teorinės prielaidos ar modeliai

Teorinėmis prielaidomis ir modeliais derėtų remtis paaiškinti sąsają tarp problemos ir svarbiausių veiksnių, taip pat ar ir kaip veiksniai veikia vienas kitą, siekiant suprasti problemos rimtumą ir koku laipsniu ją galima sumažinti.

Problemai paaiškinti reikalinga viena ar kelios teorijos, susiejančios įvairius lemiančius veiksnius tarpusavyje. Jos turėtų sutelkti dėmesį ne tik į neigiamus veiksnius, t.y. lemiamus veiksnius, prisidedančius prie šios problemos, bet ir teigiamų veiksmų, t.y. veiksmų, kurie gali ją išspręsti (Koko et al, 2007m.).

Ar veiksniai gali kisti

Vieni veiksniai, tokie kaip lytis, amžius ir paveldimumas yra nekintami, kitiems, tokiems kaip gyvensena ir socialinė ekonominė padėtis (pvz., švietimas, skurdas, užimtumas) galima daryti įtaką intervencijomis. Be to, tai, kaip tikslinė grupė suvokia problemą gali turėti įtakos, kiek veiksniai keisis. Pavyzdžiui, potencialą kisti turintiems veiksniams įtakos turės ta aplinkybė, kad tikslinė grupė nesuvokia jų kaip problemos ar mano, kad kiti veiksniai yra svarbesni. Štai kodėl svarbu išsiaiškinti tikslinės grupės požiūrį.

Suinteresuotųjų subjektų įtaka

Taip pat būtina atsižvelgti į suinteresuotųjų subjektų įtaką. Suinteresuotieji subjektai yra žmonės (pvz., sveikatos priežiūros ir socialinės paramos specialistai, politikai, rėmėjai ir savanoriai), kurie daro didelę įtaką lemiantiems veiksniams. Todėl svarbu suprasti suinteresuotųjų subjektų požiūrį į problemą ir ją lemiančius veiksnius. Tai taip pat gali suteikti įžvalgų dėl jų noro bendradarbiauti siekiant pokyčių.

Nuorodos

[Socialinis sveikatos modelis](#): Dahlgreno ir Whiteheado iš įtakos sveikatai ratų modelio vaizdo iliustracija

[EMCDDA: Priklausomybės modeliai](#) (su teorijomis, aiškinančiomis priklausomybę individualiu ir visuomenės lygiu)

3.3 TIKSLAI

Šio branduolio aktualumas

Tikslas yra bet kokios intervencijos pagrindas, jis rodo, ko siekiama įgyvendinant tą ar kitą intervenciją. Tikslas turėjimas išjudina intervencijos kūrimo procesą ir yra atspirties taškas intervencijos efektui įvertinti. Intervencijos įvertinimas leidžia suprasti, ar ir koku laipsniu intervencija pasiekė nubrėžtą tikslą. Neišsikėlus išmatuojamų tikslų, intervencijų poveikis negali būti įrodytas.

Terminų apibrėžtys

SMART tikslai

SMART reiškia konkrečius, išmatuojamus, priimtinius, realistiškus ir nustatytus terminus turinčius tikslus (*angl. Specific, Measurable, Acceptable, Realistic and Time bound*).

Tikslai turi būti konkretūs, išmatuojami, taip pat turėtų būti nurodytas laikotarpis, per kurį jie turi būti įgyvendinti. Jums reikėtų pagalvoti, ką norite pakeisti, koku laipsniu ir iki kada. Taip pat reikėtų pagalvoti, ar įmanoma ir realu pasiekti tuos tikslus per nustatytą laikotarpį ir ar jie yra priimtini visiems suinteresuotiesiems subjektams (pvz., tikslinei grupei, specialistams, rėmėjams, savanoriams).

Tikslų hierarchija

Sveikatingumo skatinimo ir prevencijos metodai:

- Tikslai apibrėžiami atsižvelgiant į projekto etapą arba projekto rūšį:
novatoriškas projektas, projekto rengimo, projekto įgyvendinimo, projekto vertinimo etapas.
- Apibūdinimą, ko siekiama nustatant tam tikrus tikslus, reikėtų susieti su problema, lemiančiais veiksniais ir tiksline grupe.

Irodymai, kad pokyčiai įvyko

Nustatant SMART tikslus naudinga iš anksto numatyti galutinius projekto rezultatus arba pasekmes. Juos numčius, reikėtų pagalvoti, ar galima įrodyti, kad numatomi pokyčiai įvyko. Pavyzdžiui, jei nusikalstamumo vienoje X rajono gatvių sumažinimas yra galutinis tikslas, reikėtų atsakyti į klausimą, ką nusikalstamumo sumažėjimas vienoje X rajono gatvių iš tikrųjų reiškia. Joje gyvenantiems žmonėms tai gali reikšti, kad jie jaučiasi saugesni arba kad nusikalstamumas sumažėjo. Savivaldybės politikos formuotojams tai gali reikšti, kad sumažėjo nusikaltimų skaičius.

Atitiktis problemų analizei

Nustatyti tikslai turėtų turėti tiesiogines sąsajas su problemų analizės išvadomis ir šias problemas lemiančiais veiksniais. Šios išvados turėtų logiškai derėti su pasirinktais tikslais, tiksline grupe ir intervencijos metodu (-ais). Tai – Tikslų-Tikslinės grupės-Intervencijos-Kompleksas, sutrumpintai-OTIC (*angl. Objective-Target group- Intervention-Combination*). Taip pat labai svarbu, kad tikslai būtų aktualūs tikslinei grupei. Tai galima užtikrinti lemiamų veiksmų analizę glaudžiai susiejant su tam tikra tiksline grupe.

Nuoroda

[CDC: Kaip nustatyti SMART tikslus?](#)

3.4 TIKSLINĖ GRUPĖ

Šio branduolio aktualumas

Kad intervencija būtų veiksminga, ji turi būti tinkama tikslinei grupei. Tai reiškia, kad vykdant intervenciją būtina atsižvelgti į tikslinės grupės charakteristikas. Tikslinės grupės charakteristikų nepaisymas padidina riziką, kad tikslinė grupė nebus pasiekta, nesupras ar nepriims intervencijos perduodamos signalo arba nesiims praktiškai jos realizuoti.

Terminų apibrėžtys

Tikslinė grupė

Tikslinė grupė yra žmonių grupė, kuriai siekiama daryti įtaką vykdant intervenciją. Dažnai tikslinės grupės skirstomos į tarpines ir pagrindines. Tarpinė tikslinė grupė yra grupė žmonių, per kurią pasiekama pagrindinė. Pagrindinė grupė kartais dar skirstoma į smulkesnes grupes pagal intervencijos aprėptį. Pavyzdžiui, svarbiausios rizikos grupės tikslinėje grupėje paprastai atrenkamos atsižvelgiant į problemos arba rizikos veiksmo paplitimą.

Tikslinės grupės savybės

Tikslinės grupės savybės reiškia gyventojų skaičių, demografines ir kitas charakteristikas, tokias kaip amžius, lytis, socialinė ir ekonominė padėtis, priklausymas religinei ar kultūrinei tradicijai,

taip pat galimybės ir kliūtys kaip jas suvokia tikslinė grupė. Šios savybės gali turėti įtakos tam, kaip tam tikros grupės žvelgia į problemą, ir jų norui ir motyvacijai keistis. Jei tarp grupių egzistuoja perdėm daug skirtumų, reikėtų papildomai jas suskirstyti į subgrupes ir rengti atitinkamas intervencijas.

Tikslinės grupės įsitikinimai

Ši sąvoka reiškia tikslinės grupės problemos suvokimą ir svarbą, kurią jai suteikia. Ji apima ir tai, kaip problemos kontekste tikslinė grupė suvokia imlumą, sunkumus, naudą, užuominas veikti ir savarankišką veiksmumą.

Daugelis tyrimų, kurių objektas buvo lemiami veiksniai, nustatė motyvacijos skirtumus grupėse, besiskiriančiose pagal amžių, lytį ir išsilavinimą, etninę priklausomybę, priklausymą kultūrinei ir religinei tradicijai, geografinį regioną. Todėl labai svarbu suprasti tikslinės grupės ir jai priklausančių subgrupių įsitikinimus.

Atitiktis tikslinei grupei

Tikslas, tikslinė grupė ir intervencija turi būti logiškas derinys ar OTIC.

Tikslinės grupės dydis, savybės, jos pergyvenamų pokyčių etapas ir noras keistis lemia projekto kryptį ir tai, kaip tikslinė grupė atitinka projekto tikslus.

Svarbu, kad būtų aišku, kokia tikslinė (-inės) grupė (-s) yra dėmesio centre kiekviename projekto etape. Kurios grupės nori ir kurioms būtina dalyvauti intervencijos rengimo, o kurios įgyvendinimo etape?

Nuoroda

[University of Twente: Su sveikata susijusių įsitikinimų modelis](#) (paaiškina, kaip įsitikinimai veikia su sveikata susijusią elgseną).

3.5 INTERVENCIJOS PLĖTRA

Šio branduolio aktualumas

Intervencija yra specifinė priemonė, naudojama norint pasiekti tam tikrą poveikį, dažnai kaip dalis tarpusavyje susijusių intervencijų didesnėje prevencijos programoje.

Terminų apibrėžtys

Intervencijų metodai

Intervencinės metodai – tai konkrečios, praktinės priemonės, skirtos įgyvendinti norimas strategijas (pvz., pavyzdinio elgesio demonstravimas vizualinėmis mokymo priemonėmis ar žaidimu vaidmenimis).

Intervencijos metodų tinkamumas tikslams pasiekti

Ši sąvoka reiškia, kad būtina labai tiksliai pasirinkti intervenciją, kuri pasiektų tikslą konkrečioje tikslinei grupei priklausančiai subgrupei. Vėlgi, pasirinktas intervencijos metodas turėtų logiškai suderinti tikslinę grupę ir intervenciją (OTIC).

Veiksmingi metodai

Siekdami išspręsti problemą, jūs norite keisti lemiamus veiksnius. Tyrimai parodė, kokie intervencijų metodai veiksmingiausiai keičia tam tikrus iš jų. Pavyzdžiui, informacijos teikimas veiksmingas gilinant žinias, tačiau vien informacijos nepakanka siekiant pagerinti įgūdžius. Norint pasiekti vienus pokyčius, veiksmingiausia priemonė yra individualus konsultavimas, o siekiant kitokių veiksmingesnis gali būti darbas grupėje. Renkantis veiksmingus metodus svarbu remtis mokslinių tyrimų išvadomis.

Metodai ir strategijos, kaip pasiekti tiksline grupę

Norint gauti rezultatą, būtina pasiekti (inę) tiksline grupę (-es). Priklausomai nuo pačios grupės ir su ja susijusių aplinkybių šis tikslas reikalauja įvairių metodų ir strategijų pritaikymo. Moksliniai tyrimai parodė, kurie metodai efektyviausi dirbant su tam tikromis grupėmis tam tikromis sąlygomis. Pasiekti NBŽ tiksline grupę paprastai naudojamas įvairių priemonių derinys, pavyzdžiui, viešųjų ryšių kanalai, motyvacinis interviu, savitarpio švietimas (*angl. peer education*), teritorinė pagalbos vietoje programa (*angl. community-based outreach*), socialinė žiniasklaida, tikslinės paslaugos ar specialios paslaugos, integruotos į bendrųjų sveikatos ar socialinių paslaugų programą.

Daugiakomponentis metodas

Projektai dažnai apima priemones, susijusias su įvairiomis problemomis arba lemiamais veiksniais, įvairiomis tikslinėmis grupėmis arba subgrupėmis, aplinka ir kanalais, kuriais ateina informacija. Problemos paprastai lemia daug elgesio ir aplinkos veiksmų. Sprendžiant su veiksniais susijusius klausimus gali būti taikomas visas kompleksas priemonių. Priemonių komplekso taikymas reiškia ir tai, kad problema yra vertinama įvairiais požiūriais, o tai sudaro geresnes prielaidas sėkmingiems pokyčiams įvykti.

Infekcinių ligų tarp NBŽ prevencijos tikslais, rekomenduojamos septynios pagrindinės intervencijos: aprūpinimas švirkštimosi priemonėmis, skiepai, priklausomybės nuo narkotikų gydymas, savanoriškas tyrimasis ir konsultavimasis, infekcinių ligų gydymas, sveikatingumo skatinimas, tikslinis paslaugų teikimas, grindžiamas turimais moksliniais įrodymais, - šių pagrindinių intervencijų derinys duos patį geriausią rezultatą.

Dalyvavimas

Aktyvus suinteresuotųjų subjektų ir tikslinės grupės dalyvavimas intervencijos rengimo darbe užtikrina, kad ji atitinka situaciją ir leidžia tikėtis, kad ji bus geriau priimta. Yra keletas praktinių metodų, kuriuos galima naudoti siekiant suaktyvinti dalyvavimą gerinant projekto kokybę.

Daugiau praktinės informacijos apie šių metodų taikymą žiūrėkite [Dalyvavimo kokybės gerinimo priemonėje](#).

Tikslinės grupės vertybės ir normos

Šios sąvokos reiškia tikslinės grupės papročius, manieras, koncepcijas, rašytas ir nerašytas taisykles. Vertybių ir normų diapazonas labai platus: nuo nuomonių, įpročių ir vaidmenų tam tikrose religinėse ar etninėse grupėse iki pramogų pasirinkimo tarp jaunimo ar NBŽ.

Intervencija, neatsižvelgianti į tikslinės grupės vertybes ir normas, vargu ar bus veiksminga. Taip yra todėl, kad tokia intervencija arba nepasiekia tikslinės grupės, arba tiksline grupė nesupranta žinios, kurią jį perteikia, atsisako ją priimti arba negali ja vadovautis savo veikloje. Žinios suderinimas su tikslinės grupės kultūrine aplinka yra svarbi visiems intervencijos aspektams, įskaitant pačią žinią, kanalą, per kurį ji ateina, kaip ir iš kur ji ateina.

Tinkamas laikas, trukmė ir dažnis

Tinkamas laikas, trukmė ir dažnis yra svarbūs veiksniai, nes jie sąlygoja intervencijos intensyvumą.

Tinkamas laikas – intervencijos įgyvendinimo metas. Projekte būtina įvertinti, kada tinkamiausias laikas įgyvendinti intervenciją. Taip pat svarbu atsižvelgti į laiką politinio ir socialinio klimato požiūriu.

Trukmė reiškia laikotarpį, per kurį intervencija turi būti įgyvendinta, įskaitant ir tolesnę jos priežiūrą.

Dažnis reiškia intervencijų skaičių, pavyzdžiui, grupinių sesijų, televizijos transliacijų skaičių. Taip pat būtina atsižvelgti į tendencijas, t.y. dažnio pokyčius per tam tikrą laiką, pavyzdžiui, organizuojant grupines sesijas labai dažnai nuo pradžių numatomas palaipsnis intervalų tarp sesijų ilginimas.

Nuorodos

[ECDC ir EMCDDA: Rekomendacijos dėl infekcinių ligų tarp NBŽ prevencijos ir kontrolės](#)

(7 rekomenduojamos pagrindinės intervencijos (15 psl.))

[EMCDDA: Geriausios praktikos portalas](#) (moksliniai įrodymai, gairės, pavyzdžiai ir priemonės su narkotikų vartojimu susijusioje prevencijos srityje)

[Koreliacijos tinklas: Partnerių įtraukimas](#) (prasmingo narkotikus vartojančių žmonių įsitraukimo ir dalyvavimo kuriant ir įgyvendinant intervencines priemones, politikos, teikiant paslaugas).

[IQ ŽIV: Dalyvavimo kokybės gerinimo priemonė](#)

3.6 ĮGYVENDINIMAS

Šio branduolio aktualumas

Įgyvendinimo strategija siekiama kiek įmanoma palengvinti (tarpinei) tikslinei grupei integruoti intervencijas į savo kasdienį darbą ir gyvenimą. Geriau apie tai pagalvoti prieš pradėnant intervenciją, jos įgyvendinimo plane, nei rinktis bandymų ir klaidų kelią.

Terminų apibrėžtys

Įgyvendinimo strategija

Įgyvendinimą galima apibrėžti kaip veiksmus, būtinus siekiant įdiegti ir realizuoti inovaciją arba intervenciją ir, jei įmanoma, užtikrinti, kad ji prigyty visam laikui. Įgyvendinimo strategija apima sprendimus, kaip tinkama intervencija pasiektų tinkamą tarpinę tikslinę grupę, tinkamu laiku ir kanalu.

Sėkmingas strategijos įgyvendinimas neapsieis be įgyvendinimo plano. Plane turi būti nurodyti SMART tikslai ir nurodyta kaip intervencijos bus atliekamos, kaip bus vykdoma jų stebėseną ir kaip, prireikus, jos bus koreguojamos.

Svarbu žinoti, kad intervencijų ir inovacijų diegimas vyksta etapais ir kad (tarpinė) tikslinė grupė turi juos pereiti. Diegimo etapai:

- susipažinimas su intervencija ar inovacija (sklaidos etapas);
- svarstymas, ar taikyti intervenciją ar inovaciją (priėmimo etapas);
- intervencijos ar inovacijos taikymas ar panaudojimas (įgyvendinimo etapas);
- intervencijos pritaikymas (jei būtina) prie situacijos (koregavimo etapas);
- tolesnis intervencijos ar inovacijos taikymas (pratęstas įgyvendinimo etapas).

Kiekviename iš šių etapų įgyvendinimo procesas gali būti atidėtas. Per kiek laiko (tarpinė) tikslinė grupė praeina per šiuos etapus, lemia daugelis veiksnių: intervencijos ar inovacijos pobūdis, įgyvendinimo strategija, intervencijos vykdytojas, socialinė ir politinė situacija. Todėl svarbu žinoti (tarpinės) tikslinės grupės poreikius, motyvaciją, turimas žinias ir gebėjimus, taip pat jos vaidmenį įgyvendinant intervenciją.

Tikslinės grupės panaudojimas įgyvendinant intervenciją

Taip pat svarbu į intervencijos įgyvendinimą įtraukti pagrindinę tikslinę grupę. Jos nariai turi galimybes ir potencialą, kuris gali būti naudingas šiame etape. Jie gali padėti, pavyzdžiui, kaip partneriai informacijos teikėjai, vertintojai ir referentai.

Stebėseną ir grįžtamąsias ryšys

Įgyvendinimo procesą optimizavimas reikalauja stebėti pažangą ir prireikus koreguoti planus. Tai taikoma tiek intervencijų įgyvendinimui pagrindinėje tikslinėje, tiek ir tarpinėje grupėje. Kada vykdyti darbo stebėseną, persvarstyti išvadas ir atsiliepimus, nuspręsti dėl įgyvendinimo plano koregavimo geriausia numatyti iš anksto.

Nuoroda

[CDC: Priemonių rinkinys įgyvendinti visapusiškas ŽIV prevencijos programas tarp žmonių, kurie vartoja narkotikus \(5 skyriuje\)](#)

3.7 VERTINIMAS

Šio branduolio aktualumas

Egzistuoja dvi pagrindinės priežastys atlikti vertinimą: noras „mokyti ir tobulėti“ bei „(veikslių) pagrindimas“. Vertinimas teikia informaciją apie tai, ar veikla buvo vykdoma kaip planuota ir ar tikslai pasiekti. Vertinimas gali parodyti ar ir kaip veiklą būtina koreguoti, kad pagerėtų jos kokybė ir veiksmingumas. Taigi, vertinimas yra mokymosi patirtis.

Vertinimas yra taip pat svarbus norint pagrįsti įvykdytus veiksmus ir nurodyti sprendimo imtis šių veiksmų priežastis. Veikslių pagrindimas parodo projekto nevykdantiems suinteresuotiesiems subjektams, ar investuotos lėšos naudojamos efektyviai ir duoda norimus rezultatus, taip pat logiškai paaiškina tolimesnius veiksmus.

Terminų apibrėžtys

Vertinimo planas

Svarbu parengti vertinimo planą iš anksto, nurodant, į kokius klausimus būtina atsakyti ir kaip, kad visi dalyviai žinotų, kokia vertinimo veikla bus vykdoma ir kada. Daugelis priemonių, kurios yra svarbios vertinimui, turi būti vykdomos ankstyvajame projekto etape. Štai kodėl apie vertinimą reikėtų pagalvoti jau projekto pradžioje, o ne tik baigiant jį įgyvendinti.

Vertinimas apima projekto ar jį sudarančių intervencijų vertės arba kokybės nustatymą. Vertinimas gali būti susijęs su tokiais klausimais kaip, kiek yra sėkmingas projektas ar intervencija (-os), kiek jis padėjo pasiekti tam tikrus tikslus, kodėl projektas sėkmingas, kokie projekto elementai ar intervencijos yra veikmingiausios, ar vykdomos numatytos priemonės, ar pasiekta tikslinė grupė, kokia tikslinės grupės nuomonė apie taikomas priemones ir t.t.

Kadangi vertinimas apima daug daugiau nei tik intervencijos poveikio vertinimą, svarbu nuspręsti, kas bus vertinimo dėmesio centre.

Štai klausimai, kurie turėtų būti svarstomi nuo pat pradžios:

- Į kokius klausimus turėtų atsakyti vertinimas?
- Kaip tai paveiks pageidaujamą vertinimo formą (-as)?
- Kiek griežtas ir moksliskai pagrįstas turėtų būti vertinimas? Koks turėtų būti projekto modelis ir kokie metodai turėtų būti naudojami?
- Ar visi dalyvaujantys sutaria dėl šių klausimų?

Pirmasis klausimas yra susijęs su įvertinimo tikslais ir klausimais, į kuriuos jis nori atsakyti, pavyzdžiui, kokį poveikį projektas ar intervencijas (-os) turėjo, kuriuos žmones jis pasiekė, kaip tarpinės tikslinės grupės nariai vykdo intervenciją ir kaip pagrindinės bei tarpinės grupės nariai vertina projektą ar intervenciją (-as).

Antrasis klausimas yra susijęs su dviem pagrindinėmis vertinimo formomis: proceso ir poveikio vertinimu. Vertinimo formos pasirinkimas priklauso nuo pirmiau nurodytų tikslų ir klausimų pobūdžio. Norint atsakyti į klausimą apie poveikį, būtinas poveikio vertinimas, o į klausimą apie tai, kaip tikslinė grupė vertina intervenciją, paprastai atsako proceso vertinimas.

Trečiasis klausimas yra susijęs su projekto modeliu ir metodais, kurie yra taikomi atsakant į vertinimo klausimus. Pagrindinis sprendimas, kuri būtina priimti: ar vertinimas turi atitikti griežtus mokslinius standartus, ar tai nėra būtina arba tikslinga.

Ketvirtasis klausimas yra susijęs su ta aplinkybe, kad intervencijos ir vertinimai dažnai neapsieina be įvairių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo. Be intervencijos įgyvendintojų, projekte gali dalyvauti finansavimo agentūra, užsakymą atliekanti įstaiga, tikslinė grupė, išorės ekspertai, priežiūros komitetas, pagrindinė organizacija ir t.t. Šie suinteresuotieji subjektai gali turėti skirtingus interesus ir įsivaizdavimą, kokie turėtų būti projekto tikslai, vertinimo klausimai ir metodai. Norint, kad vertinimo rezultatai būtų aktualūs suinteresuotiems subjektams, svarbu, kad visi jie sutartų dėl svarbiausių principų, kiek tai įmanoma.

Nuorodos

[Koreliacijos tinklas: Efektyvus vertinimas](#) (įvadinė medžiaga plačiajai visuomenei atstovaujantioms organizacijoms)

[EMCDDA: Vertinimo priemonių bankas](#) (internetinis praktinių priemonių, skirtų įvertinti su narkotikais susijusias intervencijas, archyvas)

[UNAIDS: ŽIV prevencijos programų didžiausios rizikos gyventojų grupėms stebėsenos ir vertinimo standartai](#)

3.8 APLINKOS VEIKSNIAI

Šio branduolio aktualumas

Aplinkos sąlygos – tai sąlygos, lemiančios projekto įgyvendinamumą ir turinio pasirinkimo galimybes. Pagalba ir įsipareigojimas – laipsnis, kuriuo įvairios šalys remia projektą, įsipareigoja jam ir taip prisideda prie išteklių, reikalingų jį įgyvendinti, formavimo. Visais programos ar projekto etapais turimos lėšos, personalas, terminai ir kompetencija lemia, kas gali ir kas negali būti pasiekta.

Terminų apibrėžtys

Suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas

Planuotojai turi nuspręsti, ką įtraukti į iniciatyvą ar projektą, kurie partneriai turėtų bendradarbiauti, kad projektas pavyktų, ir kurie bus reikalingi skirtingais projekto etapais. Tai vadinama suinteresuotųjų subjektų dalyvavimu. Kad projektas būtų sėkmingas, jam reikalinga ne tik tarpinės tikslinės grupės, bet taip pat jį įgyvendinančių organizacijų ir pagrindinės tikslinės grupės parama ir įsipareigojimas. Taip yra ne tik todėl, kad įgyvendinti intervencijas tarp žmonių, kuriems jos visai neįdomios, nėra prasmės, bet ir todėl, kad pagrindinės tikslinės grupės parama ir įsipareigojimai yra išankstinė sąlyga, leidžianti pelnyti tarpinės tikslinės grupės paramą ir įsipareigojimus.

Atskaitomybė

Atskaitomybė yra pripažinimas ir prisiėmimas atsakomybės už veiksmus pagal asmens pareigybės nustatytas kompetencijos ribas ir vaidmenį. Ji apima ir pareigą pranešti, pasiaiškinti ir atsakyti už sukeltas pasekmes.

Gairės, priemonių planai ir nacionalinė/tarptautinė politika

Paramą projektui galima padidinti, įrodant, kad jis yra grindžiamas ir atitinka nustatytas gaires, priemonių planus ir nacionalinę/tarptautinę politiką. Tai ženklas, kad remiatės moksliniais įrodymais ir kompetencija, plaukiančiais iš šių gairių ir politikos.

Tvarumas

Nerealistiška tikėtis, kad problemos bus išspręstos per labai trumpą laiką vienkartinio projektu. Todėl labai svarbu jau planavimo etape pagalvoti apie tai, kas nutiks projektui pasibaigus. Svarstyti gali būti šie klausimai: ar pageidautina pratęsti projektą? kokios yra galimybės palaikyti projekto priemonių įgyvendinimą? ar galima jas integruoti į esamas struktūras ir programas?

Pajėgumai

Projekto pajėgumai apima tokias aplinkos sąlygas kaip terminai, finansavimas, personalas ir

kompetencija, kurią turi projektų vykdytojai ir partneriai, su kuriais jie bendradarbiauja. Projekto pajėgumai per projekto įgyvendinimo laikotarpį gali kisti.

Igaliotas asmuo

Tai asmuo, kuriam tenka visa atsakomybė už projektą, paprastai projekto vadovas.

Lyderystė

Projektų vadovavimo kokybė apima keturis skirtingus aspektus:

- projekto vadovo (vadovų) kompetenciją, darbo stilių ir asmenines savybes;
- atsakomybės už programos, projekto ar intervencijos kokybę prisiėmimą, taip pat jo/jos vadovavimo ir darbuotojų darbo kokybės užtikrinimą, pavyzdžiui, rengiant mokymo kursus ar perduodant mokymosi metodus (personalo valdymas);
- sisteminio požiūrio įgyvendinant programą, projektą ar intervenciją taikymą ir aiškių sprendimų (dėl politikos ir strategijos) buvimą;
- žinias apie turimus išteklius ir gebėjimą naudoti šiuos lanksčiai (išteklių valdymas).

Renkantis projektų vadovą, į šiuos aspektus būtina atsižvelgti (Peters e.a., 2003)

Nuorodos

[EMCDA: Narkotikų politika ir teisė](#) (ES ir nacionalinės kovos su narkotikais strategijos ir priemonių planai)

[ECDC: Trumpa informacija apie įrodymus](#) ir [Teminė ataskaita dėl NBŽ](#) (apie pažangą, padarytą įgyvendinant Dublino Deklaraciją dėl partnerystės kovojant su ŽIV/AIDS Europoje ir Centrinėje Azijoje)

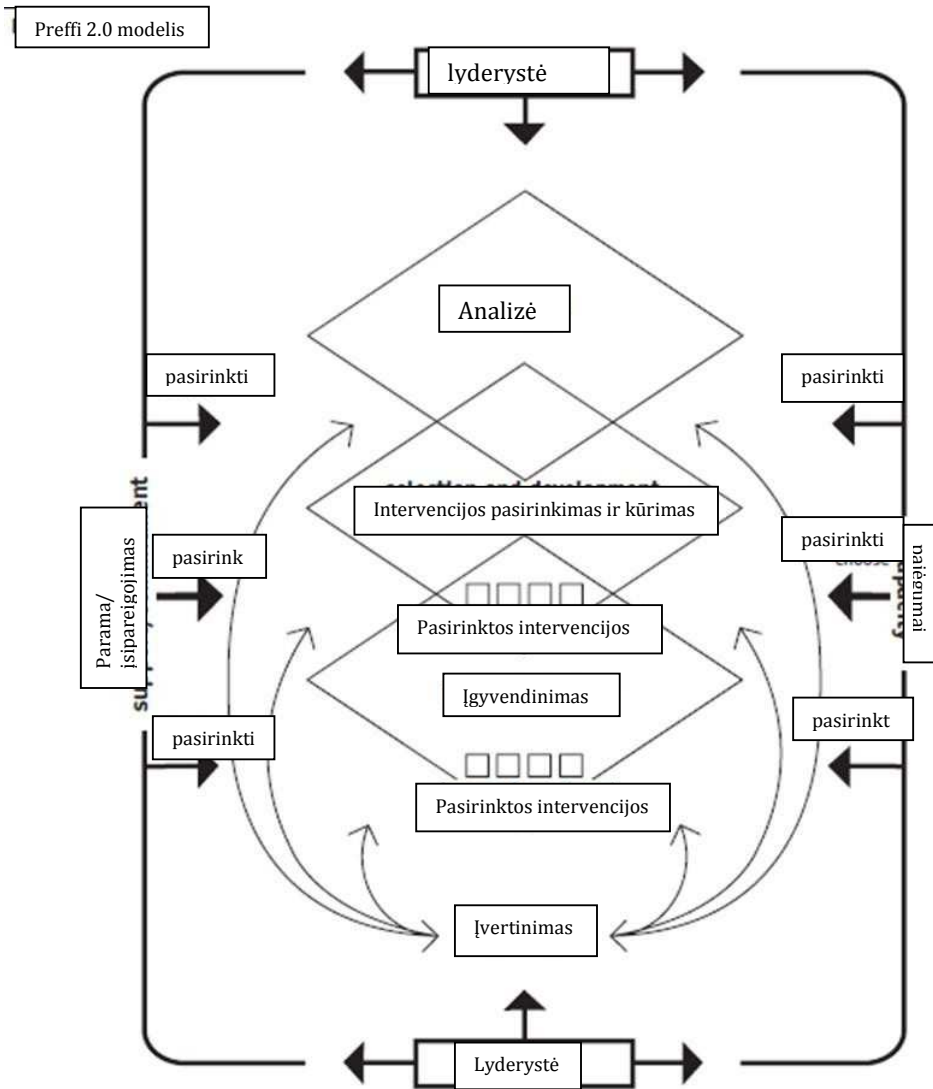
4. PAGRINDINĖ INFORMACIJA

4.1 MODELIS, KURIUO GRINDŽIAMA PIQA

PIQA remiasi „Preffi 2.0“. „Preffi 2.0“ loginį pagrindimą iliustruoja šis modelis:

4.2 PLAČIAU APIE PREFFI 2.0

Išsamesnės pagrindinės informacijos apie Preffi 2.0 žiūrėkite „Quality Action“ tinklapijo paskyroje „[Informacija apie PIQA](#)“

4.3 PLATESNĖ PARAMA

Jei turite klausimų dėl PIQA priemonės ir Preffi 2.0, susisiekite su Annemiek Dorgelo, CBO:

---

a.dorgelo@cbo.nl

Jei turite klausimų dėl šios priemonės rengimo ir bandomojo taikymo kaip vieno iš „Quality Action“ elementų (Darbinis komplektas 4), susisiekite su Kor Blom, „SOA AIDS Nederland“: cblom@soaids.nl

Plačiau apie „[Quality Action](#)“

